

УДК 330.362:336.7

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОПОРЦІЙ В УКРАЇНІ

Марія Косарчин

Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, просп. Свободи, 18

У статті розглянуто основні напрями структурної політики як інструмента модернізації економіки. Проаналізовано можливості використання промислової та інвестиційної політики.

Ключові слова: структурна політика, інвестиційна політика, кредитування експорту, промислова політика.

Упродовж тривалого період реформування вітчизняної економіки її галузева структура погіршувалася, зокрема різко скоротилася частка сільського господарства та переробної промисловості, Натомість частка добувної промисловості та торгівлі зростає майже у 1,5 рази. У структурі промисловості простежувалися негативні тенденції майже незмінної частки добувної промисловості та металургії, а також стрімкого скорочення обсягу реалізації легкої промисловості. Це зумовлює необхідність перегляду підходів до державного регулювання макроекономічних пропорцій у сфері виробництва та активне використання інструментів структурної політики.

Структурна модернізації економіки України потребує комплексного стратегічного підходу, що повинен містити: «обґрунтування основної секторальної структури відповідно до перспективних оцінок економічного потенціалу держави і тенденцій світового економічного розвитку; запровадження економічного зростання, що ґрунтується на високотехнологічних галузях, від яких залежать динаміка та ефекти зростання в інших сферах економіки і застосування інноваційних управлінських технологій; розширення застосування проектного підходу в розвитку інвестиційних процесів у спосіб всебічної державної підтримки (фінансової, інституційної, організаційної тощо) масштабних інвестиційних проектів у основних сферах економіки; збільшення державного інвестування в розвиток інтелектуального потенціалу у спосіб підтримки інноваційних напрямів наукових досліджень і головних напрямів розвитку людського потенціалу» [7, с. 76-77]. Стратегічні пріоритети структурної політики повинні бути реалізовані через інструменти грошово-кредитної політики, бюджетного та податкового регулювання, інвестиційної, інноваційної, промислової політики та ін.

Промислова політика є одним із інструментів регулювання структури національної економіки. На думку Ю.В. Кіндзерського, промислову політику в Україні «можна охарактеризувати як ситуативну, фрагментарну, безсистемну, нецілеспрямовану, пролобістську, стратегічно невиразну, конформістську» [3]. Автор зазначає, що ані пряма підтримка окремих галузей промисловості, ні «м'який» варіант промислової політики не були ефективними. До основних недоліків вітчизняної «жорсткої» моделі політики із значною участю держави, на думку автора, належать виключно лобістський характер бюджетної підтримки, невиконання в повному обсязі державного

фінансування відповідних програм, відсутність стратегії промислової політики та кількісних параметрів оцінки її ефективності. Разом з тим, «м'який» варіант промислової політики, що передбачає звуження ролі держави, також не досяг результатів [3].

Дискусія про глибину державного регулювання промисловості своїм корінням сягає різної філософії макроекономіки – кейнсіанства або лібералізму. Прихильники кейнсіанства є адептами «жорсткої» промислової політики, що передбачає прямий перерозподіл ресурсів державою. Інструментами «жорсткої» промислової політики є пряме та непряме бюджетне субсидування та кредитування, прямі державні інвестиції, компенсація процентних ставок з державного бюджету, надання державних гарантій, субсидування експорту, захисні імпорتنі мита, створення підприємств із повною або частковою участю держави в статутному капіталі та ін. [4, с. 86-87]. Недоліком значної за обсягом прямої державної підтримки промисловості є відволікання обмежених бюджетних ресурси від альтернативного використання. Проте, не слід взагалі відмовлятися від «жорсткої» моделі промислової політики. На нашу думку, пряму підтримку слід надавати на підставі цілей та пріоритетів довгострокового розвитку, зокрема з метою формування майбутньої структури національної економіки та підвищення продуктивності праці. Особливістю «жорсткої» промислової політики в західних країнах, як зазначає Ю.Кіндзерський, було отримання прямої державної підтримки галузями із значним потенціалом внутрішнього та закордонного попиту. Крім того, промислова політика супроводжувалася податковими преференціями, наданням дешевих державних позик, зниженням ставок за комерційними кредитами, митною політикою, спрямованою на обмеження імпорту [3]. В сучасних умовах використання Україною «жорсткого» варіанту промислової політики ускладнене, крім необхідності бюджетного фінансування, іншими чинниками. Зокрема, обмеження в результаті участі України в СОТ не дають змоги застосовувати активний протекціонізм для захисту внутрішнього ринку та пряму державну підтримку. У разі застосування таких заходів держави-партнери одразу використовують інструменти нейтралізації. Прикладом може слугувати реакція Туреччини на встановлення Україною у 2013 р. спеціального мита на імпорт автомобілів у формі підвищення ставки мита на імпорт вітчизняних волоських горіхів із 23% до 66,2%.

На думку Ю.Кіндзерського, для модернізації виробництва держава повинна взяти на себе підприємницьку функцію шляхом створення підприємств з повною або частковою участю в капіталі. Основними аргументами на користь державного підприємництва, на думку дослідника, є спроможність держави взяти на себе ризики реструктуризації економіки, нездатність приватного сектора акумулювати необхідні ресурси у короткий проміжок часу, конкурентоспроможність державного капіталу порівняно із зарубіжними ТНК [3]. На нашу думку, крім зазначених чинників, такий варіант промислової політики ускладнюється низкою інституційних чинників. Зокрема, злиття інтересів приватного бізнесу і чиновників, високий рівень корупції перешкоджають ухваленню раціональних рішень стосовно пріоритетів розвитку. Об'єктивні чинники суттєво обмежують використання «жорсткої» промислової політики в Україні, тому державі варто зосередитися на реалізації її «м'якого» варіанту, що передбачає такі заходи: «створення сприятливих умов для започаткування і ведення бізнесу; зменшення ризиків інвестиційної та господарської діяльності та поліпшення інвестиційного клімату; допомога в науково-дослідницькій діяльності компаній; організація навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації працівників; вирівнювання регіонального розвитку; реалізація екологічних програм; стимулювання самозайнятості населення через підтримку розвитку малого і середнього бізнесу; розвиток інфраструктури» [3].

Необхідною умовою структурної перебудови вітчизняної економіки є активізація інвестиційної діяльності за рахунок власних та залучених коштів. До основних джерел

інвестицій в основний капітал за рахунок власних коштів підприємств належать амортизація та прибуток. У вітчизняній економіці амортизаційні відрахування не забезпечують відтворення основного капіталу внаслідок відсутності їхнього конкретного цільового призначення. На думку дослідників, слід законодавчо регламентувати цільове використання амортизаційних відрахувань на оновлення основного капіталу для державних підприємств та запровадити економічні стимули інвестування за рахунок амортизації для приватного сектору. Одним із недоліків вітчизняної амортизаційної політики є застосування методу прискореної амортизації до двох груп основних засобів – машини та устаткування та транспортні засоби [1]. Оскільки більша частина цих товарів імпортується, то фактично відбувається стимулювання іноземних виробників. До інших недоліків прискореної амортизації належать: 1) зниження ефективності внаслідок відсутності цільового спрямування амортизаційних відрахувань; 2) можливе зростання собівартості продукції, яке знизить її конкурентоспроможність; 3) погіршення становища збиткових підприємств порівняно з рентабельними. Встановлення пріоритетів для вітчизняних машин і устаткування, а також транспортних засобів при нарахуванні прискореної амортизації могло б стимулювати розвиток вітчизняного машинобудування та інших галузей, проте це можливо лише в період кризи, а у довгостроковому періоді суперечить взятим у межах СОТ зобов'язанням України [4, с. 244-246].

Прибуток є іншим важливим джерелом власних коштів для інвестиційної діяльності, проте його використання обмежене високою часткою збиткових підприємств. Так, у 2010 р. частка збиткових підприємств в Україні становила 41%, у 2011 р. – 34,9%, у 2014 р. - 33,7% [6, с. 304]. Безперечно, позитивний вплив на використання прибутку для інвестування справило зниження ставки податку на прибуток у 2011-2014 рр. із 23% до 18% та потенційно звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інвестиційних проектів підприємствами, що здійснюють інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, схвалені відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» у 2013-2017 рр. із наступним поступовим досягненням ставки 16% у 2023 р. [2].

У вітчизняній структурі джерел фінансування капітальних вкладень переважають власні кошти (у 2014 р. їхня частка становила 70,5%), друге місце посідають кошти населення на будівництво житла (10%), а частка банківських та інших позик становила у 2014 р. лише 9,9% порівняно із 17,1% у 2012 р. [6, с. 175]. Спотворена на користь власних коштів структура фінансування капітальних вкладень спричиняє відтворення існуючої неефективної галузевої структури економіки та перешкоджає модернізації виробництва. Це зумовлює зростання важливості банківського кредитування як альтернативного джерела фінансування інвестицій.

Поточна структура банківських кредитів свідчить, що найбільш привабливими для банківського кредитування є підприємства гуртової і роздрібною торгівлі, де частка залишку за кредитами становить 33%, та переробна промисловість (26%). За терміном погашення 46% кредитів – короткострокові (до 1 року) і лише 14% мають термін погашення понад 5 років [Стат бюлетень]. Таким чином, найбільший обсяг кредитів надано галузям, які не можна назвати високотехнологічними чи генераторами інновацій. Тобто в сучасних умовах банківське кредитування не сприяє прогресивним змінам структури вітчизняної економіки, її модернізації та прискорення інноваційного розвитку [4, с. 256].

Одним із чинників, що обмежує банківське кредитування, є високий рівень процентних ставок. Так, якщо у 2005-2008 рр. середньозважена процентна ставка за кредитами коливалася в інтервалі 13,1-15,5%, в національній валюті – 13,9-17,2%, то починаючи з 2009 р. обидві процентні ставки зросли, а ставка за кредитами в національній валюті сягнула 23,7% у травні 2015 р. [5]. Стимує банківське кредиту-

вання реального сектора вітчизняної економіки також і висока частка збиткових та низькорентабельних підприємств.

Для подолання структурних дисбалансів економіки України, залучення коштів для модернізації та переоснащення підприємств, підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів необхідна активна інвестиційна політика держави, яка б забезпечувала сталий темп зростання капіталовкладень у пріоритетні галузі економіки. Аналізуючи інфраструктуру фінансового ринку, слід зазначити, що в Україні фактично відсутні інвестиційні банки, а створений у 2003 р. Український банк реконструкції та розвитку (УБРР) не виконує свої функції з низки причин, зокрема, через «недостатність джерел фінансування, відсутність пріоритетів кредитування, недосконалість конкурсного відбору проектів та моніторингу їх реалізації» [4, с. 261].

В умовах гострої конкуренції на зовнішніх ринках постає потреба у створенні спеціалізованого експортного кредитного агентства (ЕКА), аналоги яких успішно діють у розвинених країнах, зокрема в США, Франції, Італії Німеччині та ін. Слід зазначити, що у 2012 р. Верховна Рада України ухвалила законопроект № 9373 від 1 листопада 2011 р. ініційований Кабінетом Міністрів України про державну фінансову підтримку експортної діяльності, яким було передбачено створення ЕКА, проте на цей закон було накладено вето Президентом. У 2013 р. Уряд схвалив Концепцію створення системи державної підтримки експорту України, проте у ній не передбачено заснування спеціалізованого ЕКА. Зазначимо, що окремі проекти у галузі фінансування експорту реалізує Укркрексімбанк, проте обмежений обсяг фінансових ресурсів не дає змоги розширити кредитування експорту. Тому необхідним є заснування спеціалізованого ЕКА на підставі чітких принципів: 1) створення ЕКА як окремої організації публічного права – на основі окремого закону; за повної або часткової участі Уряду та іноземних інвесторів; 2) на початковому етапі Уряд повинен контролювати діяльність ЕКА та мати мандат на його наступну поступову приватизацію; 3) «основними джерелами фінансування діяльності... повинні бути: а) статутний фонд; б) кошти, залучені на внутрішньому та зовнішньому ринках; в) спеціальні бюджетні субсидії (на погашення зобов'язань щодо страхування окремих політичних ризиків – country risks); г) спеціальні відрахування від зовнішньоторговельних операцій – у першу чергу, імпортерів; д) цінні папери, які ... будуть емітуватись та розміщуватись Агентством на ринках, повинні мати статус гарантованих державою, а на внутрішньому ринку – прийматися Національним банком України в якості застави при рефінансуванні комерційних банків; е) діяльність Агентства щодо підтримки українських експортерів повинна поширюватися на всі галузі та підприємства на рівних підставах» [8].

Отже, оновлення структури економіки України потребує комплексного стратегічного підходу із використанням інструментів бюджетного та податкового регулювання, інвестиційної, інноваційної, промислової політики та ін. Необхідною умовою структурної перебудови вітчизняної економіки є активізація інвестиційної діяльності за рахунок насамперед залучених коштів. В умовах гострої конкуренції на зовнішніх ринках загострюється потреба у створенні спеціалізованого експортного кредитного агентства.

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із зм. і доп.) [Електронний ресурс]. – Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць: закон України від 06.09.2012 р. №5205-VI [Електронний ресурс]. – Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5205-17>.

3. Кіндзерський Ю.В. Деструктиви промислової політики в Україні та можливості її подолання // Економіка України. – 2012. - №12. – С.4-16.
4. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М, Галиця І.О. та ін.]; за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К. – 2009. – 928 с.
5. Статистичний бюлетень НБУ (електронне видання). 2015 червень http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category.jsessionid=715F85D56C7CAF0F0727D83FE3134951?cat_id=71195.
6. Статистичний щорічник України за 2014 рік: статистичний збірник / Державна служба статистики України; за ред. І.М.Жук. – К., 2015. – 586 с.
7. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.
8. Щодо окремих питань державної фінансової підтримки експортної діяльності в Україні: аналітична записка / [Електронний ресурс]. – Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1187/>.

GOVERNMENT POLICIES IMPROVEMENT OF MACROECONOMIC PROPORTIONS IN UKRAINE

Maria Kosarchyn

Ivan Franko National University in Lviv, Svobody Ave., 18. UA-79008 Lviv, Ukraine

Main directions of structural policy as an instrument of Ukrainian economy modernization are revealed in the article. The possibilities of industrial policy and investment incentives in Ukraine are analyzed.

Key words: structural policy, investment policy, export credits, industrial policy.

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОПОРЦИЙ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Мария Косарчин

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008 Львов, просп. Свободы, 18*

В статье исследованы главные направления структурной политики как инструмента модернизации экономики Украины. Проанализированы возможности использования промышленной и инвестиционной политики в Украине.

Ключевые слова: структурная политика, инвестиционная политика, кредитование экспорта, промышленная политика.